

Міхневич Г.О.,

Національний університет "Острозька академія"

**АНАЛІЗ СЕМАНТИКИ БІБЛЕЇЗМІВ
APPLE, BREAD TA WINE**

“Людина є тим, що вона їсть”, – виголосивши це, німецький філософ-матеріаліст Фейербах був упевнений, що цим твердженням він покінчив з усіма ідеалістичними переконаннями про природу людини. Насправді ж він чи не найкраще з’ясував релігійну сутність людини, бо саме таке визначення людини ще до Фейербаха було дане у Святому Письмі. У біблійному оповіданні про створення світу людина показана, насамперед, як істота споживаюча, а весь світ – як її пожива. Щоб жити, людина мусить їсти: вона повинна прийняти світ у своє тіло та перетворити його у собі на плоть й кров. Людина справді є тим, що вона їсть, а весь світ –

святкова трапеза. Цей образ супроводжує життя при його створенні, кінці й сповненні: "...щоб ви в Царстві Моїм споживали й пили за столом Моїм" [Лк.22:30].

У цій статі проаналізовано такі біблеїзми, як *apple*, *bread* й *wine*. Вони належать до біблійної лексики, яка використовується на позначення продуктів харчування, але у повсякденному житті ці слова практично втратили своє релігійне навантаження та набули інших значень.

Для того, щоб визначити семантику біблеїзмів *apple*, *bread* й *wine* звернемося до тлумачних та двомовних словників. Так, словники "The World Book Dictionary" та "Новий англо-український словник" подають такі значення біблеїзму *wine*: 1) вино як алкогольний напій; 2) студентська гулянка; 3) темно-червоний колір; колір червоного вина; 4) вміст хімічних елементів у вині; 5) сп'яніння як наслідок споживання великої кількості вина; 6) винне отруєння [10:2396; 2:622].

Біблеїзм *вино* походить від латинського слова *vinum* й присутнє у всіх мовах із подібним коренем "vin". Однак, цікавим є те, що слово, яке означає "виноградне гроно" історично не належить ні до індоєвропейських, ні до семітських мов й було запозичене із невідомої мови, батьківщиною якої вважають регіон між Середземномор'ям та Кавказом [11:84-92].

Біблеїзм *вино* є також компонентом багатьох сталих виразів та фразеологічних одиниць. Наприклад, *green wine/new wine* – "молоде вино", *to take wine with somebody* – "обмінятися тостами з кимось", *in wine* – "п'яний; сп'янілий", *Adam's wine* – "вода", *good wine needs no ivy bush* – "хороший товар сам себе хвалить", *wine and dine somebody* – "пригощати когось на славу" [2:622].

Цікавим є фразеологізм *Adam's wine*, що означає "вода", адже у святому письмі вино – це гріх, люди, які прагнуть вічного життя, повинні утримуватися від вживання цього та інших алкогольних напоїв. Саме це твердження породжує масу протиріч. Так, згідно з Біблією вино – це Божий дарунок, перше чудо, зроблене Ісусом Христом – перетворення води у вино.

Однак існують докази того, що вино давнини й сучасне вино – зовсім не одне й те ж. Американський дослідник Біблії Самуель Баккіокі пише, що чотири споріднених слова: *wine* – в англійській, *vinum* – у латинській, *oinos* – у грецькій й *yayin* – у єврейській мовах історично вживалися для позначення виноградного соку, у тому числі броженого або того, що перебродив [1:281].

Наступним біблеїзмом, що використовується на позначення продуктів харчування є слово *bread*. Даний біблеїзм аналізуємо не випадково одразу ж після слова *wine*. Це пов'язано з тим, що у Біблії ці два слова дуже тісно пов'язані між собою. Словники “The World Book Dictionary” та “Новий англо-український словник” подають п'ять значень біблеїзму *bread*: 1) пекарський продукт; 2) засоби для існування; 3) шматок хліба; 4) їжа; 5) гроші [10:244; 2:84].

Українське слово хліб має відповідники у слов'янських мовах усіх підгруп, серед яких цікаве нижньолужицьке *kleb*. Реконструюючи праслов'янське *xleбъ*, латиське *klaips* “буханець, коровай”, литовське *kliepas*, К. Буга вважав це слово виключно балтійськими, але для нього припускають запозичення германських слів (готське *hlaifs*, давньоісландське *hleifr* “хліб”), а не спорідненість із останніми. Про повну невизначеність походження цієї основи переконливо свідчить хоча б те, що її виводять навіть із китайського *glier* “рисові зерна” [6:242]. І.М. Дьяконов вважає, що слов'янські й германські форми – невідомого походження [5:16].

Спеціальне дослідження присвятив проблемі походження назв *хліба* у слов'янських, балтійських й германських мовах Ю.В. Откупщиков, який пропонує для прабалтійської форми *klaibas* індоєвропейську етимологію (походження від дієслівного кореня зі значенням “різати”), тоді як прагерманське *xlaibaz* та праслов'янське *xleбъ* надійно не етимологізуються [9:177-184].

Біблеїзм *bread* є компонентом багатьох фразеологічних одиниць, наприклад: *daily bread* – “хліб насущний”, *to make one's bread* – “заробляти на життя”, *to have one's bread buttered for life* – “бути матеріально забезпеченим на все життя”, *bread buttered on both sides* – “добробут; повна забезпеченість”, *to know on which side one's bread is buttered* – “знати, що до чого, бути собі на умі”, *bread and cheese* – “проста їжа”, *all bread is not baked in one oven* – “люди різні бувають”, *to break bread with somebody* – “користуватися чиеюсь гостинністю”, *to eat the bread of affliction* – “скуштувати лиха”, *half a loaf is better than no bread* – “на безриб'ї й рак риба” [2:84].

Третім проаналізованим біблеїзмом, що належить до біблійної лексики та вживається на позначення продуктів харчування, є слово *apple*. Біблеїзм яблуко походить від старослов'янського слова яблуко, болг. ябълка, польск. jabłko, словенск. jabolko, сербського јабука, чеського jablko [6:451]. Провівши аналіз словникових статей “The World Book Dictionary” та “Новий англо-український словник” можна виокремити такі значення біблеїзму *apple*: 1) дерево; 2) плід

яблуні; 3) баскетбол; 4) людина-перевертень [10:100; 2:43].

Біблеїзм *apple* використовується також у багатьох сталих висловах, таких як: *apple of discord* – “яблуко розбрату”, *apple of one's eye* – “зіниця ока”, *the rotten apple injures its neighbours* – “паршива вівця всю отару поганить”, *Adam's apple* – “адамове яблуко”, *an apple a day keeps the doctor away* – “їсти одне яблуко на день й не будеш хворіти” [8:44].

Кожен, кому доводилося бачити ілюстрації до Біблійної історії про гріхопадіння обов'язково зауважував, що на тих картинах змії-спокусник зазвичай пропонує праматері Єві покуштувати яблуко. Це відображено й у фразеології, вислови “*гріховне яблуко*”, “*яблуко гріха*” є звичними на слух.

Проте, якщо розгорнути Святе Письмо, то в Книзі Буття ми не знайдемо жодної згадки про яблуко. В оповіді про перший гріх й деться просто про “плід”. І взагалі, у Біблії немає жодних згадок про яблука чи яблуню. Це не дивно, бо на думку вчених, на Близькому Сході у час написання Священної Історії яблука просто не були відомі. Символічними плодами в тому культурному регіоні вважалися гранат (він часто фігурує на сторінках Старого Заповіту), айва та інжир. Як же сталося, що яблуко, цей смачний та корисний фрукт, стало символом зла та смерті?

Відбулося це в середньовічній Європі десь у VIII–IX ст. Одного разу чернець, переписуючи латиною Святе Письмо, зробив описку: замість *malum* (лихий, злий, гріховний) написав *malus* (яблуня) [12].

У багатьох європейських культурах яблуня та її червоно-жовтий плід увійшли в міфологію та фольклор. Так у давніх скандинавів яблука були їжею богів, вони давали вічну молодість й пильно охоронялися богинею Ідунн [6:381]. У кельтських релігіях яблуко символізувало передавання знань та мудрості [12].

Та найбільш відомі нам оповіді про яблука з античної міфології. Вони найбільше вплинули на значення символу. Саме цей золотавий плід подарувала Гея-Земля богині Гері у день її шлюбу з Зевсом. Тому довгий час у Греції яблуко було символом кохання; молодята ділили навпіл яблуко й з'їдали його на вході до шлюбних покоїв. Проте інший міф – про яблуко розбрату, яке спричинило Троянську війну – поволі змінив символічне навантаження цього плоду. Таким яблуко й представлене в іконографії: Дитя Ісус тримає в долонях яблуко, як символ, що Він бере на себе гріх світу. А в добу бароко набув поширення такий образ Смерті: скелет, що простягає яблуко, мовляв “плата за гріх – смерть” [12].

Отже, вивчаючи семантику біблеїзмів, що використовуються на позначення продуктів харчування, ми спостерігали еволюцію у значеннях слів під впливом культурних та історичних змін у житті суспільств та їх світосприйнятті. Такі зміни спричинили появу різних значень, використання великої кількості фразеологічних одиниць й синонімів з метою уникнення повторень та урізноманітнення мовлення.

Література:

1. Баккіоки Самуель Вино у Біблії – Тула: Джерело Життя, 2003. – 405 с.
2. Балла М.І. Новий англо-український словник – 3–видання, випр., доп. – К.: Чумацький Шлях, 2006. – 668 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.: Ірпінь, ВТФ “Перун”, 2004. – 1440 с.
4. Виноградов В.В. Лексикологія та лексикографія // Вибрані праці. – М., 1977. – 543 с.
5. Дьяконов І.М. Порівняльне мовознавство. – М., 1984. – Ч. 2. – 123 с.
6. Етимологічний словник української мови / За ред. О.С. Мельничука. – К., 1989. – Т. 3. – 455 с.
7. Маловічко О.В. Кавказька лексика в Україні // Відродження. – 2000. – №3. – 16 с.
8. Мюллер В.К. Англо-російський словник: 53000 слів. – 18–е вид., стереотип. – М.: Рос. мова, 1981. – 883 с.
9. Откупщиков Ю.В. Нариси з етимології. – СПб, 2001. – 405 с.
10. Bernhart C.L., Bernhart R.K. The World Book Dictionary. – Volume 1, 2. – The USA, 1978. – 2430 p.
11. Waite M. The Oxford Paperback Thesaurus. – Oxford, 2001. – 968 p.
12. <http://ForU.ru/articles/2003.htm>